

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

22

Monumenteista tanssiaskeliin

Taiteiden ja kulttuurin
Viipuri 1856–1944

TOIM.
ANNA RIPATTI JA NUPPU KOIVISTO

Kannen kuva: Viktor Svaetichinin maalaus Vesiportinkatu ja kellotorni (1905).

Kuva: Lahden historiallinen museo: VHM ryhmä L: LHMVHMLT9115:303.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 22

Monumenteista tanssiaskeliin – Taiteiden ja kulttuurin Viipuri 1856–1944

Toimittaneet:

Anna Ripatti (osan toimittaja)

Nuppu Koivisto (osan toimittaja)

Anu Koskivirta (sarjan päätoimittaja)

H. K. Riikonen (sarjan päätoimittaja)

Sanna Supponen (sarjan toimitussihteeri ja kuvatoimittaja)

Taitto ja graafinen suunnittelu: Eemeli Nieminen

SBN 978-952-69280-4-3 (sid.)

ISBN 978-952-69280-5-0 (PDF)

ISSN: 1236-4304 (sarja)

Painettu: 2020, Digipaino Kirjaksi.net

Painosmäärä: 300 kpl

Ensimmäinen painos.

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ry, Helsinki

Gunnar Björling Viipurissa

Hjalmar Hagelstam.

Gunnar Björling.

Hjalmar Hagelstamin näkemys Gunnar Björlingistä oli esillä kulttuurilehti Quosegon ensimmäisessä numerossa, jossa julkaistiin myös Björlingin runoja.

Virassaan. Vanhemmat kävivät ajoittain hoitamassa Edvardin sairautta lämpimässä ilmanalassa. Viimeisenä Viipurin-talvena perhe majoittui täysihoidossa 1898 Scheelen neitien luona Mäntynkatu 4:ssä, joka tunnettiin Brunoun talona. Talossa sijaitsi myös Hella Liliuksen valmistava koulu, jossa Björling kävi opintietään. ”Koulun pihanpuoleinen ovi oli kolmen metrin päässä keittiönovestani”, toteaa Björling omaelämäkerrallisissa muistiinpanoissaan. Gunnarin ensimmäiset opettajat olivat koulun johtajatar Hella Lilius sekä neiti Fanny Brandt, joita Björling muisteli lukeneiksi naisiksi, Brandtia vieläpä ”patrioottiseksi, uskonnollis-pateettiseksi, jossakin määrin matkustelleeksi” opettajapersoonaksi. Samassa puutalossa asui myös vanhempia nuoria. Nämä puntaroivat usein ajan suuria kysymyksiä, kuten kielikiistoja ja Suomen suhdetta Venäjään. Yksi vuokralaisista oli Pihkovassa syntynyt suomalaisnuorukainen, joka kävi venäläistä lukiota ja jakoi huoneen ruotsalaisen lyseon viidesluokkalaisen oppilaan kanssa.

Björlingit saivat Viipurin-vuosinaan läheisiksi ystävikseen kauppaneuvos Ferdinand Alfthanin (1857–1921) perheen, jonka luona he viettivät joulujakin. Ferdinand Alfthan oli viiksekäs ja energinen yritysjohtaja, joka oli perinyt isältään kynttilä- ja saippuatehdas Havi Ab:n. Tehdas sijaitsi Havin kaupunginosassa, josta muodostui Gunnar Björlingille tärkeä Viipurin-muistojen paikka. ”Havi oli minulle toinen koti 1895–98”, Björling muisteli myöhemmin. Havin tehdas siirrettiin talvisodan aikana Riihimäelle, ja se on nykyisin Suomen suurin kynttilätehdas.

Ferdinand ja Vivian Agda Alfthanilla (os. Lindqvist) oli Gunnaria vuotta vanhempi poika, Isak, jonka kanssa Gunnar ystäväystyi. Björling muisteli myöhemmin, kuinka pojat ”kaivoivat kultaa tai ainakin piispa Henrikin sormusta” ja lisäsi huvittuneesti: ”[T]alonpoika Lalli oli lyönyt sormen

irti jäällä jossakin päin Satakuntaa, mutta miksei sitä voisi löytää kalliolta Viipurissa?” Isak Alfthan (1888–1955) oli omalaatuinen ja lukenut poika, joka kiinnostui politiikasta jo varhain. ”[N]juoruudessaan [...] häntä verhosi kansallinen romantiikka ja mystiikka”, muisteli myöhemmin ruotsalainen kulttuurihistorioitsija Arvid Hj. Uggla.

Kun Nikolai II kruunattiin keisariksi 26. toukokuuta 1896, seurasi 9-vuotias Gunnar Björling Viipurissa juhllisuuksia keisarillisen innostuksen vallassa. Alkuun Nikolai nähtiinkin yleisesti myönteisenä, nuorena hallitsijana. Lähes 20 vuotta myöhemmin, vuonna 1915, Björling kirjasi muistojaan tapahtumasta varsin toisenlaisin miettein. Hän julkaisi muistelut viipurilaisessa joululehdessä *Jul i Tyrgils stad* vuonna 1937 ja teki niistä myöhemmin runon teokseen *Luft är och ljus* (1946).

Suomalaisten optimismi keisarin politiikkaa kohtaan oli haihtunut vuosisadan vaihteen tietämällä, kun Venäjän hallinto oli alkanut tehostaa toimia Suomen suuriruhtinaskunnan yhdenmukais-tamiseksi keisarikunnan kanssa. Björling ja Isak Alfthan omaksuivat tahoillaan asiaan jyrkimmän mahdollisen kannan: molemmat alkoivat kannattaa aktiivista eli väkivaltaista vastarintaa venäläis-tämistoimien pysäyttämiseksi. Isak Alfthan ja Gunnar Björling keskustelivat politiikasta Viipurissa ainakin syksyllä 1904, jolloin Björling vieraili kahden koulutoverinsa kanssa Alfthanin luona. Sekä Björling että matkatoverit Karl Emil Primus-Nyman ja Arvi Nikolainen kuuluivat Verikoiriin, helsin-kiläisten lukiolaispoikien perustamaan terroristijärjestöön, ja kolmikko oli matkalla Koivistolle mur-hatakseen siellä keisari Nikolai II:n, joka oli seudulla metsästävässä. Amatöörimäisesti suunniteltu attentaatti kuivui kokoon, kun keisari ehti palata Pietariin ennen kuin pojat olivat päässeet perille.

Gunnarin ja Isakin ystävyys jatkui vuonna 1906 opiskelutoveruutena yliopistolla. Björling opiskeli Edvard Westermarckin oppilaana käytännöllistä filosofiaa, Alfthan puolestaan kansantaloustiedettä ja liittyi sittemmin ensimmäisten joukossa sekä ylioppilasaktiivisteihin että jääkäriilikkeeseen. Myö-hemmin Alfthan omistautui sotilasuralleen sekä poliittisille ja taloudellisille kysymyksille, Björling puolestaan eli 1920-luvulta alkaen aineellisesti niukkaa vapaan kirjailijan elämää.

1920–1930-luvuilla Björling teki satunnaisia kulttuurimatkoja Viipuriin ja Karjalankannakselle. Kesällä 1928 hän autoili seudulla kirjallisuudentutkija Magnus Björkenheimin (1899–1981) seu-rassa. Björkenheim kierteli tuolloin suomalaisissa kartanoissa keräämässä aineistoa tutkimuk-seensa Suomen kartanoiden vanhan ranskalaisen kirjallisuuden kokoelmista. Maan suurin kartanokirjasto Monrepos’ssa oli ohittamaton matkakohde, vaikka suurin osa sen kirjaston kokoelmista oli luovutettu Helsingin yliopistolle jo vuonna 1916. Tältä matkaltaan Björling mer-kitsi muistikirjaansa vapaasti tunnelmiaan poikavuosiensa paikoilta:

[K]okonainen muistojen labyrintti miete epätoivo ihanaa etc.

Mon repos Pyöreä torni Lehtovaara vankiloita näkötorni vanhoja jätekatoksia ja pihoja lapsuusmuistoja.

Viimeisen kerran Gunnar Björling pistäytyi Monrepos’ssa kesällä 1937 matkallaan modernis-tien kokoontumispaikkaan Villa Golickeen, jota isännöivät Terijoen Kuokkalassa kirjailija Tito ja kuvataiteilija Ina Colliander. Matkansa jälkeen Björling kirjoitti göteborgilaiselle kirjailijalle Kjell Hjernille (1916–1984) Monrepos’n venäläisestä menneisyydestä ajan oloihin nähden mal-tillisesti ja ymmärtävästi. Björling ei halunnut typistää Monrepos’ta yksinomaan venäläisen

keisarinvallan monumentiksi, vaan näki paikassa myös yleisinhimillistä suuruutta ja yksittäisiä länsimaalaisen historian merkkejä.

Siellä todellakin kohtaa venäläisen historian. Paikan saivat Venäjän keisarin aristokraattiset palvelijat, jotka tekivät siitä arvoisensa. [--Ä]lä närkästy – mutta: täällä on muistomerkkejä nuorille ranskalaisemigranteille, jotka kuolivat venäläisten palveluksessa. Sodissa Napoleonia vastaan. Luultavasti paroni Nicolayn esi-isien lähisukulaisia. Minulle kyse on vain historian siiveniskusta, joka on pyyhkäissyt paikan yllä leijuvaa ikuisuuden rauhaa. Menneisyyttä, mutta suurta ja sankarillista. Katsohan, näen tämän kaiken vapaana isänmaallisesta aseidenkalistelusta – sen sijaan ylistän miehistä kunniaa ja ponnistuksia. Asiaa ei pilaa mikään yksittäinen uskollisuuden ja kiitollisuuden muistomerkki, pilari ”keisarille, joka antoi meille tämän lepopaikan (*Otiumin*)”. Hienoa kyllä [nekin] tekstit on kirjoitettu latinaksi.

Keväällä 1940 Björling oli monien muiden tavoin lannistunut. ”Viipuri painoi sielujamme raskaasti”, hän kuvasi silloisia mielialoja. Kirjailija pohtii kadotettujen lapsuutensa paikkoja nostalgisessa runoluonnoksessaan:

Och hur det är på gamla vägar
står husen kvar, vem går där in har någon skött staketet
och hur ser parken ut
och lönnar, lindar
är Mon repos med monumenten
vitsipporna och granarna och sjön
och strand och grottan
och den höjd
och sommarkväll och fåglarna, en vissling
– är en björk, en bergsknall
uppå Havis, och den stora sten att klättra upp på
är granarna och vi planterat
eller trott att planterade
och rysskyrkan människor tiggarna – ack nej, de kyrkorna är
borta
är förinnan,
och ”farmors” trädgård?
vem bor där nu
och ingen kommer mer där in
och Viborgs slott står vakt vid backen
och vikar speglar strand och husen
bron bär skrammel sol lyser ner på aftonkvällning
kring land och sjö och vatten
– och hur det är på gamla vägar?

Ja millaista on tutuilla teillä
ovatko talot aloillaan, keitä niihin kulkee onko kukaan hoitanut aitaa
ja miltä näyttää puisto
ja vaahterat, lehmukset
onko Monrepos muistomerkkeineen
ovatko valkokuukot ja kuuset ja järvet
ja ranta ja luola
ja se kukkula
ja kesäilta ja linnut, liverrys
– ovatko koivu, Havin kallion laki ja suuri kivi jolle kiivetä
ovatko kuuset jotka istutimme
tai uskoimme istuttaneemme
ja venäläiskirkko, ihmiset, kerjäläiset – voi ei, ne kirkot ovat
poissa
olivat ennenkin
ja ”isoäidin puutarha”?
kuka siellä asuu nyt
sinne ei tule enää kukaan
ja Viipurin linna kummalla valvoo
lahtiin talot ja töyräät kuvastuu
silta kolisee aurinko kajastaa illan hämyssä
maan ja meren ja vetten äärellä
– ja millaista on tutuilla teillä?

KÄÄNNÖS: SVANTE THILMAN JA ANU KOSKIVIRTA

RUNOKÄÄNNÖS: ANU KOSKIVIRTA

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Painetut lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Björling, Gunnar (1974). ”Och hur det är på gamla vägar”. Teoksessa *Allt vill jag fatta i min hand*, Gunnar Björling, (utg.) Erik Gamby. Stockholm: Fibs lyrikklubb.

Björling, Gunnar (1937). ”Vår och kröning i Viborg”. Teoksessa *Jul i Tyrgils stad*. Viborg.

Hertzberg, Fredrik (2018). ”Mitt språk är ej i orden”: Gunnar Björlings liv och verk. *Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (820)*. Helsingfors: SLS.

Keskisarja, Teemu (2010). *Vääpeli T:n tapaus ja muita kertomuksia suomalaisesta terrorista*. Helsinki: Atena.

Numelin, Ragnar (1958). ”Isak Alfthan”. Teoksessa *I hemliga uppdrag*, Isak Alfthan. Helsingfors: Söderström & Co, 5–18.